

Párbaj

1.

A vizsgáló ügyész hosszasan tanulmányozott egy ügydarabot. Varga János, négyholdas parasztember izgatási ügye. Varga János bicskával támadt a tanácselnökre, több ízben demokráciaellenes kijelentést tett, izgatott a termelőszövetkezetek ellen...

— Csodálatos — csóválta az ügyész a fejét — s éppen egy négyholdas parasztember teszi ezt. Mi baja lehet neki evvel a világgal?

Aztán rendelkezett, hogy hozzák elé kihallgatásra Varga Jánost.

Varga János nyugodt modorú, alacsony, ötven év körüli parasztember aztán, amikor az ügyész elé került, azt mondta, hogy mindebből semmi se igaz. Először is termelőszövetkezeti tag volt — igaz, hogy kényszerűen volt az, nem a saját jószántából s ebből a faluban se csinált titkot. De úgyse volt titok, hiszen evezett ebben a hajóban más is. A tanácselnök, Pótor András, őt üldözte, az sem igaz, hogy izgató kijelentéseket tett, hacsak az nem izgatás, hogy az őt ért sérelmeket elmondta másnak is. Az sem igaz, hogy bicskával támadt a tanácselnökre, nem is volt nála bicska, mikor szóváltásba keveredtek.

Szóval Varga János vallomása egészen más volt, mint a rendőrségi jegyzőkönyv.

— Milyen ember lehet ez a Pótor András tanácselnök — gondolkozott el az ügyész. S küldetett neki is idézést a Varga-ügyben.

2.

Pótor András egyébként éppen olyan, ötven év körüli, sokat dolgozott parasztember volt, mint Varga.

1956 májusában közölte az Új Hang Sarkadi Imre Párbaj című novelláját. Ez az írás szerzője egyik legértékesebb, s egyben legkevésbé ismert paraszttárggyú kisp prózája, kötetben eddig még nem jelent meg. Sarkadi olvasói azonban ismerhetik az anyagából készült töredékes drámát, amelyből az író filmet is tervezett. A film forgatókönyvéből 40 oldalnyi töredék készült el. A filmforgatókönyvet azonban megelőzte az itt közölt filmnovella, amelynek lezárása már megjelent az író Drámák című kötetében, első kilenc része azonban eddig kiadatlan volt. (A kilencedik fejezet utolsó néhány sora hiányzik, ezt szaggatott vonallal jeleztük.) A Párbajról szólva még azt kell elmondanom, hogy egyik főhősét, Pótor Andrást az említett munkákon kívül még két Sarkadi-novella jeleníti meg: A kis Madár lába és a Tanácselnök. Könyvben mindkettő az író 1956-ban kiadott Elmaradt találkozás című kötetében jelent meg először.

CSONTOS SÁNDOR

Mikor megjelent az idézésre, az ügyésznek az jutott eszébe, hogy ezek teljesen egyformák. Csak éppen Pótor nem rabként állt előtte, hanem igen magabiztosan. Sőt, túlságosan magabiztosan. Eleinte nem is igen válaszolgatott a kérdésekre. Legtöbbre azt mondta, hogy a rendőrség előtt tett vallomását olvassa el az ügyész, abban mindent elmondott. Szóváltásba is keveredtek. Az ügyész erélyes lett, Pótor nem vesztette el a magabiztosságát. Végül is azt mondta, hogy nem hivatalosan megmondja, mi is ennek a Varga János-ügynek a háttere.

— Varga János alapján véve derék ember lenne, de túlságosan nagy hatással van a faluban másokra. Vámosfalú, az ő községe, tízezres nagyközség, majdnem teljesen szövetkezeti már. S a szövetkezetesítés egyik nagy akadálya Varga János. Nem izgat ő a rendszer ellen, ámbár amit mond, hiába idézi az alkotmányt és hiába hivatkozik a jogokra, az mégiscsak izgatás. Az emberek Varga Jánosra hallgatnak s immel-ámmal vannak a szövetkezetben akkor is, ha beléptek, ki is lépnek, aztán sok be se lép. Varga Jánost egy időre igenis el kell távolítani a községből.

— Én vagyok a község tanácselnöke, nekem az a feladat, hogy a községemben a szocializmust építsem. S akkor is ezt tenném, ha hivatali feladat, nem lenne. A tsz alapító tagja voltam, mielőtt tanácselnöknek választottak volna. Én voltam az első években a szövetkezet elnöke is. Aki a szocializmus építésének akadályozója, legyen az akármilyen ember egyébként, azt félre kell dobni az útból. Nincs rá paragrafus, hogy Varga Jánost a viselkedése miatt megbüntessék? Hát keressenek rá paragrafust itt, az ügyészségen, hiszen itt is az a feladat, hogy a szocialista építést elősegítsék. Keressenek paragrafust és csukják le Varga Jánost, akár biciskázott, akár nem.

Az ügyész ezek után aztán azon gondolkodott, hogy milyen ember lehet tanácselnökként ez a Pótor s van-e igaza a maga szempontjából vagy nincs. Mindenesetre később úgy döntött, hogy akár igaza van Pótornak a maga szempontjából, akár nem, Varga János ellen elejtí a vádat és szabadlábra helyezi.

3.

Pótornak egyébként főtt a feje, nemcsak Varga János miatt.

Egy tanácselnök napi gondjai bizony sok mindenre ki kell, hogy terjedjenek, ügyes-bajos dolgai reggeltől estig tartanak, s nemcsak a hivatali szobájában, hanem otthon is — a kérelmezők a házában is megtalálják s van olyan szomszéd, öregasszony, régi ismerős — aki nem is a hivatalába megy szívesebben, hanem a házhoz. Arra is gondja kell, hogy legyen: megcsinálta-e már Bucsi Vince a kéményét? Mert kicsap a láng, ha bedurran a kemencébe s tűzveszélyes. Azzal is őt keresik fel, hogy Cselleginének az ura megint otthagya a munkahelyét, mikor letiltatta a mélyépítőnél a fizetését — most elment ürgézni a Hortobágyra, csak azért se ad haza a családjának semmit. S az özvegy Zsupposné földjét is valahogy valakivel meg kell műveltetni, mert ez a gyámoltalan öregasszony úgyse tud vele mit kezdeni — de elvenni se lehet tőle, hiszen az egész nem több egy holdnál s Vígh Imréék nem akarják bevenni a szövetkezetbe, mert bibliás, bolondos vénasszony, aki folyton égitüzet jósolgat és sir, de hát valahogy mégiscsak kell élni neki is.

Aztán meg van neki a saját családja is: a menyé veszekszik, vagy ha nem veszekszik, hát legalábbis haragszik, s a haragját mutatja, mert eltelt egy fél év s mégse kapott az ura lakást Debrecenben, külön élnek azóta, vasárnapi házasok s éppen az édes gyerek van távol, a meny pedig otthon, a férj szülei házában, aki azóta úgy érzi, hogy ha nincs mellette az ura, hát ő csak vendég itt — és a többi.

Aztán itt vannak a szövetkezetek: hiszen van jó szövetkezet is, de a másfél ezer holdas Petőfi például, első típusú szövetkezet, annak a hülye Barabásnak az elnökletével — az éppen semmit se csinál. Nem is szövetkezet, mert együtt semmit se végeznek, nem is egyéni, mert magában meg mindenki azt hiszi, hogy

szövetkezet, hát intézkedjenek, hogy mi legyen. A földművesszövetkezet italboltvezetője sikkasztott, az iskolaigazgató a nyakára jár, hogy büntesse meg a sorozatosan mulasztó gyerekek szüleit, igen, de ha meg is bünteti, ott azok már ügyse vizsgáznak le, ha eddig nem jártak, s mennyi sírás-rívás lesz belőle s a büntetést, ha nem fizetik, hát hogy hajtják majd be? Foglaljanak?

Szóval ez a Pótor András napi gondja, akkor is, ha Varga Jánost kiengedik, akkor is, ha benntartják, tehát kicsi pont neki Varga János ügye tulajdonképpen, de mégis nagy, mert mindezek mögött ott van az, hogy az ügyintéző mellett politikus is ő — a pártbizottságon vita volt a Varga János-ügyben, mikor beszámolt az ügyészségi beszélgetésről s a rendőrparancsnok ellene foglalt állást, kikérte magának, hogy minderről ő csak most, hónapok múlva értesül — s mindezek mellett az néha a Pótor érzése, hogy dolgozhat ugyan reggeltől estig, lehet az övé tízezer ember gondja, ez előtt a tízezer ember előtt népszerűtlen, nem szeretik, és sokan pedig megfojtának egy kanál vízben.

S itt vannak a szövetkezetből való kilépések és szövetkezetek feloszlásai — nem öröm tehát az élet.

4.

Mikor néhány hónapos raboskodás után Varga János hazatért, hát érthető, hogy Pótornak a legkisebb gondja Varga János volt. De csak egy darabig, egy-két napig, mert aztán észrevette, hogy az, amiért Varga Jánost el akarta tüntetni a faluból egy időre, az mégiscsak ésszerű dolog volt: Varga Jánosnál gyülekeztek hazatérése óta a falu egyéni parasztjai, nemigen csináltak, ugyan semmi egyebet, csak beszélgettek, de azért mégis mindenki tudta, hogy ott beszélgetnek, s azt is mindenki sejtette, hogy miről. Amellett Varga János a tanácshoz benyújtott egy hivatalos iratot, amit benyújtott a szövetkezethez is — a szövetkezetből való kizárása ügyében. A kizárást, úgymond akkor határozta el a tagság, amikor ő börtönben volt, a megkérdezése és meghallgatása nélkül, azoknak a vádaknak az alapján, amit az ügyészség elejtett, mert amik sohasem is voltak igazak — szóval Varga János rehabilitációját kérte és Pótor érezte, hogy sok ember, sok száz ember lesi és várja, hogy most ezek után mi fog történni: rehabilitálják-e Varga Jánost, és ha igen, hogyan — s valahogy az is kiszivárgott, hogy a rendőrparancsnok mellette foglalt állást néhány hete, mellette és Pótor ellen —, szóval Varga János ügye mégis ügy lett, anélkül, hogy bármit lehetett volna ellene tenni.

Ilyen módon határozta el egyszer Pótor, egy nyomott kedvű délutánján, hogy elmege személyesen Varga Jánoshoz, tegyék ezt a kettőjük közti, eddig elintézetlen ügyet tisztába.

5.

Varga Jánosnál éppen voltak.

Tulajdonképpen azért jártak hozzá emberek, mert sok jó embere volt s most hazatérése után igyekezett mindenki meglátogatni. Varga János unta is már, nem akarta tízedszer és tizenötödször elmesélni, hogy hogy is, mint is történt, egyáltalán mentől kevésbé akart ő feltűnni most, örült, hogy hazajött, s örült, hogy dolga után láthat — dolga volt éppen elég. De ha látogatók jöttek, jó emberei, mégiscsak le kellett velük estefelé ülni, aztán bort is hozott fel, azt lassan megiszogatták s beszéltek erről-arról.

Persze, úgy nem lehetett beszélni, hogy végül is ne torkollt volna a politikába. Vagy hát a helyi politikába, jobban mondva — ne esett volna szó a szövetkezetéről, a termésről, beadásról és adóról. Esett szó, de kommentár nélkül.

- Boda Palitól még egy borjút kívánnak be...
- Hát bizony...
- Kérdés, van-e neki.

— Ha beadja, majd nem lesz.

S ezzel el volt intézve a borjúügy. Mindenki gondolt, amit gondolt, aztán az egyik megkérdezte Varga Jánost.

— Választ kaptál már a beadványodra?

— Még nem.

— Milyen beadvány — kérdezte a harmadik, mert ő még nem hallott róla.

— Semmi. Nem nagy eset — mondta Varga János és töltött.

A kérdező aztán megmagyarázta a másíknak.

— Tudod, csak az, hogy János... merthogy felmentették — most el szeretné a szövetkezettel is ismertetni. Mert azok kizárták.

— Ja.

— Majd megjön. Én nem siettetem.

Ilyen módon beszélgettek akkor is, mikor betoppant közójük Pótor.

A jelenlevők igen feszélyezetten kezdtek magukat érezni. Hogy Varga János milyen viszonyban van Pótorral, azt mindenki tudta. Hazaérkezte óta nem találkoztak, hol is találkoztak volna. Azelőtt pedig — hát azelőtt tudott dolog, hogy milyen viszonyban voltak. De Kertész Kálmán például jó viszonyban volt Pótorral, semmi baja nem volt vele. Pótor csendes, jól gazdálkodó, megnyerni való embernek tartotta Kertész Kálmánt, megbecsüléssel beszélt vele, Kálmán bátyámnak szólította, pedig nemigen sokkal lehetett nála az idősebb. Most Kertész zavarba jött, hiszen Pótor azt, hogy éppen itt találja, akár maga ellen irányulónak is felfoghatja. — Nos, hát fogja fel annak — s megkeményítette a nyakát.

Zavarban volt Szűcs Elek is — ő meg azért, mert rosszban volt Pótorral, feltűnően alig-alig köszönt neki, nem járt soha hozzá, akkor se, ha baja volt a tanácsnál, sőt még olyat is mondott már, hogy mással jobban tudja ezt elintézni, mint vele.

Kállai és Nagy Gyula pedig sehogy se voltak vele, de most sajnálták, hogy éppen itt vannak, mert ez a két ember veszekedni fog. Varga és Pótor alkalmasint.

Úgyhogy igencsak elhallgattak, mikor a tanácselnök megjelent köztük, s feszengve ültek a széken, maguk elé nézegettek.

Kinn ültek a kertben, a lugasban az asztalnál, hát még kopogni se kellett, ajtó se volt, amin bejöjjön, egyszer csak ott volt, köszönt. Odament, kezét fogott mindenkivel.

Varga János pedig egy kicsit gondolkozott, hogy most neki mit kellene csinálni, állva megvárni, hogy mit akar a tanácselnök, vagy vendégnek tekinteni — úgy döntött, hogy az utóbbit teszi, széket nyomott Pótor alá, s bement a konyhába, hogy újabb széket és poharat hozzon. A kancsó éppen tele volt, azt nem kellett megtölteni.

Míg odajárt, Pótor elhelyezkedett, rágyújtott, letette a kalapját is, s azt mondta a többieknek, felnézve az égre.

— Egy kis eső elkelne...

— Az el — mondta készségesen Kállai. A többi nemigen szólt egy szót se.

— Te már elcsépeled Kálmán bátyám — fordult oda Szűcs Elek Kertészhez, szándékosan őhozzá szólt s hogy az biccentett, hát tovább is feléje fordulva azt mondta, hogy az ő búzája bizony roppant gazos volt.

Varga János közben megjött a székekkel és a pohárral, teletöltötte és odaállította Pótor elé a poharat, aztán leült ő is, nem mellé, hanem az asztalnak majdcsak a túlsó végére s megemelte a poharát. — Hát Isten, Isten — aztán koccintgattak egymással és megitták a bort. Ahogy megitták, Szűcs Elek megint csak Kertésznek azt mondta, hogy az ő szomszédja — már hogy a Kertész szomszédja — nagyon rossz lovat vett a múlt heti vásáron, ő figyelmeztette, hogy be fogja csapni az a kupec, de nem hallgatott rá.

A történet vége felé Kállai felállt, kezelt Varga Jánossal, aztán a többiekkel s egy jó éjszakával elindult haza. Kertész meg megnézte az óráját, azt

mondta, hogy: bizony ideje is van hazakészülni... s felállt ő is. Nagy Gyula most Szűcshöz fordult, kérdezett még valamit a lóról, aztán Varga János megint kiöntött egy kör bort, ezt már Kertész csak állva itta meg, de nagy Gyula azt mondta: egy az útjuk, megy ő is — aztán Szűcs is felállt s nem télt bele tíz perc se, elmentek mind a négyen, anélkül, hogy Pótorhoz a köszönésen kívül egy szót is szóltak volna. Varga János aztán visszaült az asztalhoz.

— Kicsit megsavasodott már ez a bor — mondta.

— Nem a. Jó bor. Nekem már nincs.

— Nekem még van vagy egy hektó. Másfél is. Nem volt időm meginni.

Pótor fürkészve nézett a másikra: ezt most azért mondta-e? De hogy elejét vágja, hogy ne célozgatással beszéljenek ezentúl, ahol ő bizony nem tud mit válaszolni a másik sokat jelentő mondataira, felhajtotta a bort, cigarettával kínálta Varga Jánost, amit az elhárított — nem élek vele — s azt mondta.

— Nézd, azért jöttem én hozzád, hogy beszéljük meg s intézzük el ketten is ezt az ügyedet, ami az ügyészségen már elintézését kapott, hát kapjon itt-hon is.

— Az jó lesz. Én is azért adtam beadványt.

— Tudom. Olvastam a beadványodat. Avval majd a szövetkezet foglalkozik, mert az a tanácsra nem tartozik, de én inkább a magam részéről akarom lezárni ezt az ügyet.

— Akkor egyetértünk, mert én is a magam részéről.

— Nem is bánom, hogy elmentek a többiek...

— Én nem küldtem őket.

— Hiszen azt láttam. Gondolták, hogy veled van beszédem. Így is van.

— A tanácsnak nincs veled ügye — az ügyészség elejtette ellened a vádat, én meg személy szerint azt szeretném megkérdezni, hogy leszünk majd ezentúl egymással?

Varga mosolygott. Benne volt a mosolygásában, hogy: mintha ugyan ez nem tőled függne... elsősorban.

— Én megírtam a beadványomban, hogy legyünk. Éngem igaztalanul elvittek, börtönbe tettek, kizártak a szövetkezetből — kapjak igazságot, azt akarom.

— Mondtam, ez a szövetkezet dolga lesz...

— Azt csak te ne mondd. A szövetkezet nem magától zárt ki, hanem mer te akartad, ne tegyél úgy, hogy az nem a te dógod. Az történik itt ebbe a faluban, amit te akarsz, eléggé rátetted a falura a nyeret.

— Csendőrködök tán, mi?

— Én rádhagyom.

— Jól elcsendőrködtem, ammán igaz. Különösen, ha így estefelé végigmegy az ember vasárnap a piactéren, azt látja, hogy felötöztek elég jól ezek a mai fiatalok, míg én csendőrködtem. Pedig ugye, pofoztam, rúgtam, vertem őket... Vagy nem? Tán nem is hagyták vóna magukat? Mer megnőtt ám az önérzetük, oszt még vissza tanálták vóna adni... mer e nincs kiszolgáltatva nekem egy se. Ha nem tetszik neki a képem, elmegy máshová, más csendőrhöz, ugyi komám? Hát, hogy ne áltassuk mán evvel tovább magunkat, nem bántam én meg semmi lényegeset abból, amit tettem, semmit én, még akkor se, ha csináltam egyet mást rosszul is, de a lényeg mégis a vót, hogy úgy elcsendőrködtem a községbe vagy tíz év óta, hogy csak az idén tavaszon is száz-húsz ház épült...

Varga János csak vonogatta a vállát s bort töltött, azt mondta, az mind szép, neki ez ellen nincs is semmi kifogása, de hát evvel az ő ügye még nincs jóvátéve.

— Ide figyelj János, éppen ezt akarom, ezért jöttem. A szövetkezet elnöke Vigh Imre, az én keresztfiam, tudod. Azt beszéltem meg vele, hogy ide látogat ő is estefelé, nem is tudom, hol késik. Megbeszéljük vele hármasba. Ha te azt mondod, hogy azért akarsz a szövetkezetbe visszakerülni, mert igazságtalan,

hogy kizártak, mert hozzáértő, jó gazdaember vagy — senki se tagadta sohse —, szorgalmas, jó munkás — ezt is tudjuk —, hát nemcsak, hogy visszavesznek, de még tisztséget is kaphatsz — hanem akkor másképpen kell magad viselni.

— Még jó ez, hogy te szabsz feltételt.

— Csak annyit, amennyit mindenkinek. Többet ártottál te annak a szövetkezetnek, mint használtál.

— No, azt legalább megtanultam, hogy ezentúl csendesebb ember legyek.

— Nem csendes ember kell nekünk, hanem olyan, akinek szívügye az, amit csinál.

— Énnekem már csak az marad a szívügyem, hogy meglegyen ami kell, nekem meg a családomnak, aztán hagyjatok nekem békét.

Ilyenformán végződött az első találkozásuk. Nem valami barátságosan, de tulajdonképpen nem is nagyon ellenségesen. Varga elváláskor még koccintott is ismét, s azt mondta, hogy harag egyébként a részéről nincs, hagyják őt békén, adjanak neki igazságot, nem tesz ő egy gazszálat se keresztbe, még csak meg se fogja hallgatni, hogy mással mi van, annyira nem érdekli. Elege volt...

6.

Vígh Imre, a szövetkezet elnöke, fiatal, harminc év körüli, jóképű, erélyes ember, csakugyan el is indult Vargáékhoz, ahogy a keresztapjával megbeszélte, de egyre csak kellett még valamit csinálni, egyre jutott a szövetkezeti irodán valakinek valami az eszébe, hogy úgy már alkonyodott, mikor elindult. Megmondta hová megy, hol keressék s mikor kérdezték, mi végett megy oda, hát a vállát vonogatta, hogy a békességet helyrehozni. Amit a többiek ki így, ki úgy vett tudomásul: volt, aki szerette Vargát, volt, aki nem — de valami különösebben senki se mutatta, hogy érdekli az ügy, pedig valószínűleg mindenkit érdekelt, mert hiszen íme Varga itt van, ha a törvény se marasztalta el, hát akkor ők biztosan mégis igazságtalanul marasztalták el s ezt el kell valahogy intézni.

Vígh Imre elindult s a Vargáék utcájában találkozott a Varga János özvegy menyecske-lányával. Ennek az ura másfél éve halhatott meg, nemigen tudni, hogy mibe. A falubeliek úgy tudták, elfogyott a vére. Egyre kevesebb vére lett, mert sokszor kapott vérátömlesztést, de ez se segített rajta s a kórházban aztán meghalt. A fiatal özvegy csinos is volt, kedves is volt, sokan forgolódtak körülötte, de a fiataloknak idős volt már — túl a húszon —, idősebb özvegy embereknek pedig túl fiatal és túl szép, s aztán ezekkel nem is igen törődött, bár az ilyen korán megözvegyült menyecskéknek úgyszólván csak az a soruk, hogy maguknál jóval idősebbel kell, hogy beérjék aztán.

Mikor Varga János belépett, hát vele lépett a család is, de mikor őt kizárták, hát a család — az asszony meg a lány — úgy vették, mintha ez rájuk is vonatkozna s nem mentek be többet a szövetkezetbe. Egyszer Vígh Imre el is látogatott hozzájuk, megmagyarázni, hogy ez az ő tagságukat nem érinti — de az asszony csak hallgatta, anélkül, hogy egy szót is felelt volna. Ágnes pedig csak a vállát vonogatta, s azontúl ha be is ment, inkább csak a kötelező munkaegységek miatt tette: dolgozott egy hétig, ha beosztották valahova, aztán magától nem jelentkezett a munkára ha avval végeztek, s az asszony jelezte is, hogy az időny végével nem akar bennmaradni, nem bánja azt se, ha kizárják őt is — adják ki, amit bevittek.

Vígh Imre avval köszönt Ágnesnek, hogy találkoztak:

— Éppen hozzátok megyek.

— Hozzánk? Ott van a tanácselnök is.

— Tudom. Éppen azért.

S megállt vele beszélgetni. Ágnes húzódozott egy kicsit, mert az apjával törtétek miatt haragudott mindenkire, az egész szövetkezetre, különösen Vígh

Imrére, aki tetszett neki annak idején, még egy év előtt, s úgy látszott, hogy annak se közömbös, de a kizárás óta különösen úgy érezte, hogy ez se rendes ember, csalódott benne s azóta nem is igen találkoztak, Ágnes legalábbis került — s került Vigh Imre is, mert meglátta benne a húzózkodást.

Most elmondta, hogy éppen azért megy oda, mert elhatározták Pótorral, hogy Varga Jánosnak elégtételt adnak. Nem mondott ugyan teljesen igazat, hiszen azt beszéltek meg Pótorral, amit az az előbb Vargának mondott — tehát forma szerinti ultimátumot —, de félig-meddig mégis igaz volt s egyszerre elfogta a nagylelkűség.

— Hibáztunk abban, amit János bátyámmal tettünk — mondta.

Ágnes szomorúan mosolygott, de erre felcsillant a szeme.

— Na ugye.

— Hát ezt akarjuk jóvátenni.

S ránézett az asszonyra.

— Akkor te is jobb szívvel leszel hozzám, nem?

Ágnes nem felelt egy darabig, aztán azt mondta, hogy férfiak dolga a politika, sőt azok is rosszul teszik, ha nagyon beleártják magukat, különösen az ő apja.

— Nem az a baj, hogy beleártotta magát, hanem hogy nagyon önfejűen csinálta.

— Ki tudja azt megállapítani, mi a jó, mi a nem jó.

Bele is jöttek a beszélgetésbe, Imre évödni kezdett Ágnessel, hogy ugyan miért bíz mindent a férfiakra, hiszen az asszony is csak valaki, tán az első férje mellett is ilyen visszahúzódo volt?

— Annak énrám volt szüksége, mert már a második évben beteg volt, ahelyett nekem kellett valamit csinálni. Mindent.

— Máskor meg a férj csináljon?

— Mindig az erősebb.

— Én azt mondom, az asszonyok sokszor erősebbek.

— Attól függ, miben. Kitartásban — lehet.

S elbeszélgettek egy jó darabig az utcasarkon álldogálva, míg Imrének eszébe nem jutott megkérdezni, hogy Ágnes hova indult.

— Jaj, bizony a népboltba, az pedig mindjárt bezár.

Imre elindult vele a népboltba, eszébe jutott, hogy neki is kellene egy csomag cigarettá.

7.

Pótor, mikor elbúcsúzott Vargától barátságos volt, de mire kiért az utcára, dühös. Hiába, evvel az emberrel nem lehet másképpen bánni.

S amikor az utca végére ért s meglátta, hogy Vigh Imre a Varga lányával jön igen lassan szembe, meg-megállnak beszélgetésre, akkor meg nagyon dühös lett.

A keresztfiára is, meg a lányra is. Miért vannak azok együtt.

Elég nyersen, kurtán mondta hát.

— Jó estét. — Az özvegynek kezét se nyújtott. — Vártunk egy darabig Imre, nem jöttél, aztán már be is fejeztük. Gyere most már, mert van még veled valami megbeszélni valóm.

Imre azt akarta mondani — ő is mérges volt —, hogy nem megy, hagyjon neki a keresztapja békét, de Ágnes zavart volt, amiért így találták őket, mindjárt azt mondta: jaj, de késő van, jó éjszakát s elment. Így aztán Imre is megindult Pótorral visszafelé a faluba.

— Nem lehet evvel az emberrel mit csinálni — mondta Pótor.

— De valamit csak kell.

— Kell. Egyelőre békén hagyni.

— Hát a szövetkezeti ügye?

— Vissza nem kell venni, az biztos.
— A tagság meg úgy érzi, azt látom — vissza kell.
— Eh — rántott a vállán Pótor, jelezve, hogy mit bánja ő, mit gondol a tagság. S mérgesen avval folytatta, hogy: tán annyira szép szemei vannak a menyecskének, hogy már pártolod?

— Nekem tetszenek a szemei — mondta Imre komolyan —, de a kettő közt nem látok összefüggést.

— Pedig úgy veszem észre, van.

Félig-meddig össze is vesztek. Legalábbis Vigh Imre megsértődött, amiért Pótor gyámkodni akar felette, Pótor pedig haragudott, amiért a másik kikéri magának a gyámkodást.

8.

Varga János ügye nem mozdult előre semmit. Tekintve, hogy ő nem volt szövetkezeti tag, a családja pedig papíron az volt, hát Varga János a háztájiban dolgozott, vagy elment az állami gazdaságba. Pótor nyugtalankodott, de nem jutott eszébe, mit kellene csinálni. Várta, hogy Varga majd csak közeledik egy kicsit, hogy felvegyék vissza — már tulajdonképpen bánta, hogy nem taktikusabban kezelte —, vagy pedig mond, tesz olyasvalamit, amivel aztán elő lehet rukkolni, hogy: no lám, bűnvádi eljárás nem kell ugyan ellene, de mégis látni, mi lakik benne.

Hanem Varga nem csinált semmit, az égvilágon semmit. Pótor pedig hagyta telni a napokat — volt más dolga is — s a szövetkezeti ügy, aminek pedig a hetek folyamán mégis valahová dűlőre kellett volna jutni, csak nem jutott sehogy se dűlőre.

Vigh Imrét igazgatósági ülésen meg is kérdezték emiatt. Zavart lett, azt mondta, hogy a pártbizottság foglalkozik az ügyvel. Bele is pirult, mert nem volt igaz. De aztán csak felkereste Pótort és megmondta neki, hogy most már ez ügyben határozat kell. S ha Pótor halogat, hát a fegyelmi bizottsággal elintézi ezt ő Pótor nélkül is. S el is ment Vargáékhoz, hátha otthon találja az embert, de csak Ágnest találta otthon, aminek nagyon megörült.

Megmondta, hogy miért jött, hogy az apját keresi szövetkezeti ügyben, de hozzátette: annak még jobban örülök, hogy téged lellek.

S nevetett.

— Tegyük már pontot ezután az ügy után. Visszavesszük, megmondhatod neki, már csak azért is, mert akkor többet találkozok majd veled.

— Ezt is megmondjam neki?

— Nem. Ez neked szólt.

— Akkor inkább semmit se mondok neki.

— Az lesz a legjobb. Majd eljövök holnap megint. Mikor nem lesz itthon apád, hogy tudjam, akkor jöjjenek...

S ezen elnevetgéltek, eltréfálkoztak, míg Vigh Imre megijedt, hogy egyrészt lopja itt az időt s pletykára adhat alkalmat, másrészt nagyon tréfás hangon beszélnek ahhoz, hogy az asszonyka mást gondolhasson, minthogy szórakozni jár ide — hát gyorsan elkészönt és elment.

Este aztán Ágnes annyit mégis mondott, hogy Vigh Imre ittjárt s azt akarta tudatni, hogy visszavesszik, de majd újra eljön.

Varga elgondolkozott s látta a lánya arcán a zavart, míg erről a témáról beszélt s talán hallott is valamit, elgondolkozott. Mikor Ágnes kiment valahová s egyedül maradt a feleségével, meg is mondta mire gondol.

— Én ugyan így érzem magam a legkényelmesebben... eljárak az állami miba... keresek, nincs bajom senkivel... hanem mégis, ez úgyse mehet a végtelenségig. A föld benn van, ti is benn vagytok... én azt mondom, nem bánom, vegyenek vissza, ámbár akkor kezdődik majd a baj, a veszekedés megint.

- De miért kezdődne? Miért vagy te olyan nyugtalan természetű?
- Én már ilyen vagyok.
- Hát hiszen a vége úgyis csak az lesz... ha nem jövőre, akkor két év múlva, ha nem két év múlva, akkor tíz év múlva... úgyis csak neked kell fejet hajtani.
- De amikor én nem szeretek fejet hajtani.
- Muszáj.
- Az igazság előtt, az előtt igen. De Pótor András előtt, az előtt nem. Majd, ha igazsága lesz, akkor. Akkor persze. Én már arról le nem mondom.

9.

Szinte egyidőben történt, hogy Pótor is elbúsulva beszélt a családjával otthon. Rossz napjai voltak — amióta Varga János hazajött a faluba, mintha avval új korszak kezdődött volna a Pótor életében. Azóta egyre-másra azt érzi, hogy nem sikerül úgy minden, ahogy eddig, pedig nem csinál másként most se semmit, mint eddig, mégis más hatása van. Kezdődött avval, hogy a rendőrpáncsnok nyíltan szembeszállt vele és kijelentette, hogy hitvány dolog volt a részéről, amit tett Vargával (illetve tétetett vele — a lelkiismeret furdalta persze, s jobb volt most a tanácselnökre fogni mindent, mintha nem tudta volna, miről van szó — gondolta Pótor), aztán összekoccanásai Vigh Imrével, Varga János nyakas makacssága, amit nem tudott megtörni semmiképpen s amiről azt hitte, hogy ez az erkölcsi fölényét akarja vele éreztetni — s a Varga Jánosnál tett látogatás, amikor az otlevő parasztok egyszerre csak elszaladtak előle, mintha félnének tőle, de amíg ott voltak, addig se szóltak hozzá egy szót se, aztán Pótor lánya... s a keresztfia... aztán sok csip-csup apró dolog, amiből megint csak lehet következtetni: még az a link Barabás, vagy a gyámoltalan Gém Imre, a határbeli kis szövetkezet elnöke is, mintha már nem úgy viselkednének vele szemben, mint eddig... a helyi TIT ankétot rendez valamiről, anélkül, hogy előzőleg tőle kérnének tanácsot s mikor ezért szól, hát Bordás tanító még csodálkozik is, hogy: de hát te nem is vagy tagja a társulatnak, Pótor elvtárs, miért kellene tőled kérdezni, hogy mi mit csináljunk? Azt mondtad, mikor hívtunk alapító tagnak, hogy van neked elég dolgod, majd lesz azért idő eljárni, odahallgatni...

Szóval, rossz kedve volt Pótornak s a fiával is összezőrdült, amiért valami traktorügyet így vagy úgy bonyolított le. Nem is a lebonyolításban volt a hiba, hanem abban, hogy úgy vette észre, a fia is mintha fölényeskedne vele — akkor rágorombított, a fiú megvonta a vállát, kiment s becsapta az ajtót avval, hogy: ha apám veszekedni akar, hát tegyük el inkább holnapra, nekem korán kell kelnem...

S hogy egyedül maradtak a konyhában az asszonnyal, a felesége egyszer csak pityeregni kezdett, ami módfelett meglepte Pótort. — — — — —

10.

Néhány nappal később Pótor motorbiciklivel ment a községházára, az egyik kevéssé forgalmas mellékutcán két gyerek játszott, rájuk dudált, azok szétfutottak, aztán az egyik fejvesztetten visszakanyarodott s a motor előtt akart átfutni még — fékezett, de elütötte.

A gyors fékezéstől maga is nagyot bukott, csupa vér lett az arca, ahogy végigszántotta vele az utat, fejjel előre zuhanva, a tenyeréről is nyershúsig lejött a bőr. a csuklója meg is rándulhatott, de szaladt oda a gyerekekhez, aki sivalkódva feküdt a porban. Felvette, akkor még jobban bömbölt. Kérdezte, mi fáj, de a gyerek csak bömbölt.

A dudára, a bőgésre s a motor zajára, mert az mint egy döglődő állat feküdt a földön, de a kereke csak forgott s pöfögött, mint egy rossz daráló-malom, egyszer csak innen is, onnan is emberek, de főleg asszonyok kerültek elő.

Segítségül senki se jött — bár nehéz lett volna megmondani, mit kell most itt segíteni —, hanem megálltak vagy tíz-tizenöt lépésre a tanácselnöktől s nézték, mit csinál.

Pótor pedig egy ideig egyáltalán nem tudott mit csinálni, végül is aztán — hogy a motorja éppen utolsót hördült s elhallgatott, hát elindult a gyerekekkel, hogy majd csak orvoshoz viszi, amire neki is éppen elég szüksége volt, érezte az arcáról s kezéről folyó vérből.

Akkor megjelent az asszony, Madárné, az elgázolt gyerek anyja, se szó, se beszéd, elvette Pótor kezéből a gyereket s elindult vele. Pótor fejcsóválva utána. Zúgott is a feje a zuhanástól, az idegességtől, a fájdalomtól s félkézzel előrángatta a zsebkendőjét, hogy az arcára nyomja, legalább ne vérezzen, ne folyják a nyakába.

S hallotta, hogy beszélnek körülötte:

— E jó... vágat...

— A gyerek a már ne is játsszon az utcán...

Pótor körülnézett s csupa ellenséges pillantást látott maga körül.

— Olyanok a kisgyerekek, mint a kiscsirkék — mondta az egyik közelében álló csoport felé. — Hát ez is, nem a motorom alá szaladt?

Kis csend után azt mondta egy sovány, fekete asszony.

— Még a csirkére is vigyáznak. De a kisgyerek nem csirke...

Pótor megdöbbenően ment tovább, nem értette az egészet, azt látta, hogy őt hibáztatják mindenért. Elment az orvoshoz, ott a várószobában ültek vagy néhányan, de ahogy meglátták vérezve, hát helyet, utat engedtek neki, mindjárt ment volna be, akkor jutott eszébe, hogy a kisfiú is itt lehet az anyjával.

Megkérdezte, mondták, hogy éppen most van benn.

De aztán őt is kezelésbe vették, rettenetes módon kimosták az arcán, kezén a sebeket, ami fájtt kegyetlenül, s utána kapott egy tetanusz injekciót, be is kötözték s ment vissza, a motorjáról közben el is felejtkezett. Aztán jutott eszébe, hogy be kell majd jelenteni az esetet a rendőrségen; de gondolta, majd telefonon szól át.

A telefonról meg közben elfelejtkezett, mert érkezett valami sürgős levele, s aztán interurbán hívták a járástól. A tanácsházán megfogott egy fiút, azt elküldte a motorért, hogy vigye haza s nézesse meg, történt-e valami baja, aztán a telefont végül is rábízta Béres Sándorra, az szóljon be a rendőrséghez, hogy ez meg ez történt — s elkezdett foglalkozni a napi dolgaival.

11.

Mikor Pótor András otthagya a gázolás helyét, hát a csoportosulás egyre nagyobb lett s végül is előkerült a piactéren szolgálatos rendőr, azt vették körül. De kiabált mindenki, minden asszony fújtt Pótor ellen. Az egyik azt mondta, száguldott az, ahogy a motor bírta, ő látta. A másik azt, hogy nem is tért, hogy csak dudált, a harmadik azt, hogy nem is dudált, a negyedik ki tudja mit még. Összevissza, egymás szavába vágva kiabáltak.

— Na, csak név szerint — mondta a rendőr s elővette a noteszét. Erre egy kicsit hátrébb húzódtak s nem is igen lesz semmi, ha elő nem lép Bucsi Vince s azt nem mondja, hogy őt csak írja fel nyugodtan tanúnak a rendőr, mert ő látta, bizony a megengedettnél nagyobb sebességgel hajtott Pótor s nem is fékezett még az utcán se.

— Hát mennyi az a megengedett sebesség? — kérdezte a rendőr.

— Azt én nem tudom, annak kell tudni, aki a motoron ül, de hogy füs-

tölgött a motor a nagy rohanástól, azt tudom, én még így vágtatni nem láttam motorral...

S akkor egyszer csak jelentkezett egyszerre tíz asszony is. Hogy ők is látták, ugyanezt látták. Írja csak fel, ezt látták, nem tért ki, csak vágtatott, ő a hibás, az biztos.

A rendőr már az ötödik név után elvesztette a türelmét.

— De hát honnan látták ennyien? Ennyien voltak itt ebben az utcában?

— Utána néztünk annak, mert úgy rohant, hogy...

— Itt a kerítés mellől...

— Amonnan, a szomszéd házból jöttem éppen...

A rendőr a végén azt mondta, hogy elég ennyi tanú, de a többi csak erősödött, hogy ő is látta.

A rendőr aztán azt mondta, hogy aki még tanúskodni akar, az jöjjön vele, a rendőrségen ott lesz legegyszerűbb. Egy kis tanakodás után megindult vele egy csoport asszony meg egy-két ember. Nagy elszántan s nagy méreggel, örömmel, hogy íme, most aztán a kezükben a tanácselnök.

12.

Pótort jó délután kereste telefonon Gál őrnagy, a helyi rendőrparancsnok.

— Várj, átmegyek hozzád mindjárt.

S át is ment, a hóna alatt hozott egy paksamétát, azt letette a tanácselnök asztalára s azt mondta:

— Tizennyolc tanú ellened. Arról, hogy gyorsan hajtottál, a gyerek nem hibás, és a többi.

Pótor elképedt.

Elkezdte magyarázni, hogy nem ment gyorsan, bejáratlan a motorja, avval nem is mehetne gyorsan, levette a gázt, fékezett gyorsan, azért bukott, de hát... különben is... az utcán egy lélek se volt, mikor ő felkelt, ki ez a tizennyolc, aki látta?

Az őrnagy bólogatott s azt mondta, hogy ez mind igaz. A helyszíni rendőr megnézte a féknyomot, az is bizonyítja, hogy Pótornak lehet igaza, hirtelen fékezés, bukás — de hát itt van tizennyolc önként jelentkező tanú — a többi csak azért nem, mert nem vártak, míg lassan készültek a jegyzőkönyvek. Különben lenne harminc is. S mind erővel tanúskodni akart.

— De hát...

— Hát most az a kérdés, mivel haragítottad te meg ezeket az embereket?

— Hát kik ezek?

— Azt én egyelőre nem mondom meg. Felterjesztem az egészet tovább.

— Döntsenek ott — tette hozzá a vállát vonogatva.

Ez is elintézés volt s végül is nem lehetett ellene szólni semmit. Még abban is igazat kellett adni Gálnak, hogy nem mondja meg a tanúk nevét, mert hiszen kitenné evvel őket a Pótor személyes bosszújának — s a tanácselnök látta az őrnagy szemén, hogy erre gondol, ha nem is mondja.

13.

Ezt követően, egy-két nap múlva Pótor az utcán megint találkozott Varga Jánossal. Ez a találkozás véletlen találkozás volt, egyik se kereste, zavarba is jött mindegyik, de Pótor úgy érezte, csak meg kell állni egy pillanatra. Kezet nyújtott.

— Akadályozod a szövetkezeti ügyemet? — kérdezte szelíden Varga János.

— Én nem akadályozom, én megmondtam amit megmondtam — makacsodott meg a Pótor dereka.

— Jól van. Nekem így is jó.

- Ha neked így is jó...
- Egy darabig. Majd csak kivárom, míg nem te leszel a tanácselnök.
- Na, azt várhatod...

Evvel elbúcsúztak. Ment mindegyik a maga útján, Pótor a tanácsházára, ahol várta egy levél, hogy menjen be a járáshoz. Bement s ott hamarosan közölték vele, hogy jó lenne, ha lemondana a tanácselnökségről. Akinek ennyi az ellensége, hogy egy gázolás miatt tizennyolc hamis tanú jelentkezik ellene — mert hiszen a rendőrség megállapította, hogy csupa hamis tanú —, hát az hogy akar vezetni?

— De ha hamis tanúk — mondta Pótor — hát a hamis tanúk ellen nem kellene eljárást indítani? Nem inkább a hamis tanúk ellen, mint ellene, az ártatlan ellen?

Ott volt Gál őrnagy is a megbeszélésen, megvonta a vállát.

— Tizennyolc ember ellen? Mert ellened vallott?

— Hamisan!

— Na, csak az kellene még — legyintett a járási párttitkár. — Megbüntetni vagy eljárást indítani emberek ellen, mert a tanácselnök ellen mertek tanúskodni. Aztán, ha jól tudom, te is hamis tanúkat állítottál nemrégiben Varga János ellen... bicskázási ügyben.

Pótornak elkerekedett a szeme, meghökkent, szólni se tudott. Felvette a fogasról a kalapját.

— Rendben van...

Másnap már be se ment a tanácsházára. Hazament, hallgatott, a feleségének is csak nagy sokára mondta el, hogy lemondott, de csak ennyit, semmivel se többet. A fia bólogatott, azt mondta: jobb is.

— Mi jobb?

— Olyan ideges, izgatott volt már apám, azt nem tudta az ember, hogy álljon meg a szeme előtt. Jobb lesz ez így.

Pótor másnap bement a szövetkezetbe, Vigh Imrét kereste. Avval kezdte:

— Na, mától nem vagyok tanácselnök. Alapító tag voltam, visszavesztek?

— Keresztapám, magát nem kell visszavenni, maga mindig is tag volt. Csak éppen szünetelt a tagsága egyéb elfoglaltsága miatt. Mire gondol, mit csinálna?

— Hát csak ossz be valahová.

Vigh Imre hallgatott, mert ez nehéz eset volt. Beosztani, hiszen ennél mi sem könnyebb, mint beosztani valakit valami munkára? De hova? Vezető helyre mehetne Pótor és jó is volna, ha odamenne, de kinek a helyére? Mert nem lehet most valakit elmozdítani azért, hogy Pótor menjen a helyére, ez még rosszabb lenne... tisztséget nem ajándékozhat ő neki, csak maga a tagság, az pedig messze van, hát addig csak valahova, kétkezi brigádba tudja beosztani, vagy pedig irodára? De hiszen ott meg semmi szükség nincs rá.

Kinban volt, vakargatta a fejét.

— Inkább keresztapám válasszon...

— Hát, megyek, mondjuk a fogatosokhoz...

— Jó... jól van... akkor szólok is mindjárt... na jöjjön csak, megbeszéljük Veres Károly bácsival, aztán meglássuk a többi.

S ment, oldala mellett a hallgató tanácselnökkel. Nem tudott szóhoz jutni. Pótor kezdte el a beszédet, ahogy haladtak át az udvaron.

— Hát a Varga János lányával mi van?

— Ágnessel?

S elpirult Vigh Imre. Restelkedett, de nem tudta, hogy ez vajon nem békülés akar-e lenni.

— Igencsak — mondta megfontolt hangon, hogy az elfogódottságát palástolja — igencsak megkérem.

Pótor elnézett a levegőbe, úgy mondta gúnyosan.

— Jó lesz. Az apját is visszahozod majd brigádvezetőnek, nem? Mert ha igen, hát engem osszál bé legelsősorba a brigádjába... Az lesz még csak az igazán jó.

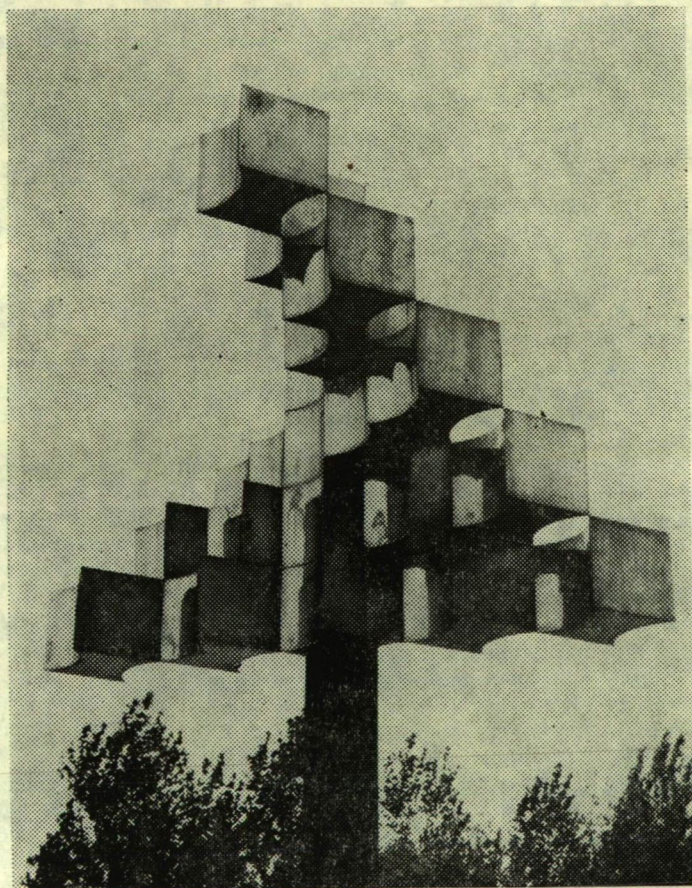
S míg ezeket mondta, olyannyira elfogta a keserűség, hogy leginkább ütni-vágni szeretett volna, de nem tehetette egyiket se, hát csak megfordult, belelegyintett búsan a levegőbe s azt mondta:

— Na, csak beszélj meg Veres Károllyal, aztán majd azt csinálom, amit mondtok.

— De keresztapám... — szaladt utána Imre.

— Eriggy, hagyjál, mer nincs kedvem veled beszélni. Veled se.

De hát aztán ez is csak elmúlt s Pótor a fogatosokhoz került, ott dolgozott olyan beosztásban, mint akárki más.

SEGESDI GYÖRGY MUNKÁJA